

»70 prosent av øllum ofrum fáa sosialir og sálarligar trupulleikar. Tey kunnu líða av angist, tunglyndi og isolera seg sjálvi. Nøkur teirra verða sjálvi paranoid, tí tey halda, at onkur alla tíð heldur eyga við teimum«

Rigmor N. Arge

– Tað er tað, ið eltarar ikki tola. Eltan handlar um tamarhald og forfylging. Man er besettur av einum øðrum. Tey byrja at dyrka avvísing-ina. Hvørja ferð tey fáa eitt svar, nei-ligt ella jaligt, so verður tað uppliva sum ein orsök til at halda á.

Eru sjálvir óvitandi um støðuna

Søgurnar um eltarar og hvussu teir elta síni offur kunnu mangan virka øgiligar viðgongdar og ræðandi. Aðra-staðnis í blaðnum er ein søga um eina kvinnu, ið fekk myndir sendandi frá hennara eltara, har viðkomandi fleyg-aði sær til eina mynd av henni og soni hennara. Men hóast slíkar handlingar fara langt út markið hjá flestu fól-k-um, so sigur Rigmor N. Arge, at flestu eltarar sjálvir ikki vita av, at teir hava ein trupulleika.

– Eg skal ikki siga, at tað ikki er onkur, ið veit hvat viðkomandi ger, men tað sum er felags fyri flestu eltarar er, at teir eru ikki klárir yvir tað. Sjálvandi er tað ymiskt eftir hvat sinnisstøðan og motivi er, men flestu halda, at tað er vanlig atferð. Tað er orsøkin til, at teir ikki steðga, teir duga ikki at síggja ein trupulleika. Teir hava ein mangul upp á innlit í egna støðu, og manglandi evni at seta seg í støðuna hjá hinum partinum. Teir halda, at teir hava rættin á síni síðu.

Kann føra til PTSD

Hóast eltan kann virka sera óbe-hagiligt fyri ofrini, so sigur Rigmor N. Arge, at tað í flestu førur ikki mennir seg til nakað harðligt. Tað merkir tó ikki, at ofrini sleppa óskalað.

– Tað er sjáldsamt, at eltarar gera seg fysiskt inn á ofrini, tí er tað eisini trupult at melda eltan. Í staðin senda teir bara brøv, pakkar, blómur og ringa til ofrini. Í sær sjálvum er tað ikki ólógligt, men tað kann virka ógvusligt fyri ofrini.

Tí uppliva ofrini eisini, at tað kann verða trupult at verða tikin í álvara, tá tey venda sær til myndugleikar og onnur fyri hjálp, tí eltarin ger einki

fysiskt. Sambært Rigmor N. Arge, kann tað verða serliga torført hjá ofrunum, tá tey venda sær til teirra vinfólk, ið ikki heilt skilja støðuna, og misskilja tað sum vanligt forelskili ella smikur.

– Men í veruleikanum ger ein eltari so nógv. 70 prosent av øllum ofrum fáa sosialir og sálarligar trupulleikar. Tey kunnu líða av angist, tunglyndi og isolera seg sjálvi. Tey fáa oftani trupulleikar at hugsavna seg í skúlanum og til arbeiðis. Nøkur teirra verða sjálvi paranoid, tí tey halda, at onkur alla tíð heldur eyga við teimum. Nógv teirra fáa eisini post-traumatisk stress. So tað eltarin ger hevur vandamiklar fylgir við sær, hóast tað sær vandaleyst út.

Eitt tabu

Rigmor N. Arge ásannar, at tað kann verða torført at koma trupulleikanum til lívs. Tað eru tvinnir orsøkir til tess. Fyri tað fyrsta er eltarin vanliga ikki vitandi um, at viðkomandi hevur ein trupulleika, og fyri tað seinna, so er talan um eitt evni, ið fá vilja tosa um.

– Tað at man sendir naknar myndir av sær sjálvum til onnur, ella eltir ávísar persónar, er ikki nakað, ið man bara fortelur fyri øðrum. Tað er nakað, ið fólk halda fyri seg sjálvi. Tí er tað trupult at hjálpa teimum.

Í løtuni er eingin lóg í Føroyum, ið revsar eltan, men í samgonguskjal-inum verður lagt upp til, at ein slík lóg verður sett í gildi í Føroyum. Rigmor N. Arge tekur undir við tí, men vísir á, at tað kann gera tað uppaftur truplari at deila støðuna við onnur.

– Besta amboðið at hjálpa hesum fól-k-um er upplýsing. Tey vita ikki sjálvi, at tað er ein trupulleiki, men um man varpar ljós á evnið, og um man upplýsir um tað í almenna rúm-inum og aðrastaðni, at hetta er nak-að, ið gongur fyri seg, so kunnu tey kenna sín atburð aftur. Tá er týdn-ingarmikið, at tað almenna hevur eitt tilboð til teirra, so tey kunnu fáa sálarliga hjálp frá fakfól-k-um, sigur Rigmor N. Arge at enda.

HALLUR@SOSIALURIN.FO

Fimm sløg av eltarum

Sambært Rigmor N. Arge, so kunnu eltarar býtast upp í fimm sløg og tveir bólkar

- 1 **Avvístir eltarar** Hetta eru teir, ið fylgja sínum ofrum. Vanliga hava teir verið í einum parlagi við viðkomandi áðrenn og eru vorðnir avvístir. Tað tolar eltarin ikki, og forfylgir tí ofrinum.
- 2 **Argir ella illir eltarar** Hesin bólkurin forfylgir sínum oftum, tí teir eru illir. Endamálið er at ræða ofrini, og botnar hetta eisini í, at teir eru avvístir. Tað kann vera, at teir hava fingið eitt nei, tá viðkomandi hevur bjóðað ofrinum ein dans ella okkurt at drekka. Ella at teir hava upplivað, at ofrið hevur svarað forhánisligt, tá viðkomandi hevur roynt at sett seg í samband við viðkomandi.
- 3 **Innilig eltan** Her ynskir eltarin at byrja eitt intimt forhold til sítt offur. Eltarin heldur eisini, at ofrið ynskir tað sama, og at tað er teirra lagna, at tey skulu vera saman.
- 4 **Ódugnaligur fríggjari** Hesin eltarin manglar sosialar eginleikar. Eltarin ynskir at hava eitt intimt, kynsligt forhold við ofrið. Hesi ofrini eru oftani í einum øðrum parlagi.
- 5 **Rán eltari** Hesin eltarin sneytar eftir ofrinum og tilrættarleggur eitt álop. Oftani við einum kynsligum endamáli. Hetta er minsti bólkurin. Flestu eltarar gera seg ikki fysiskt inn á ofrini.

Síðani kunnu eltarar eisini býtast upp í tveir bólkar. Við psykosu og uttan psykosu

Teir við psykotiskum eyðkennum eru oftani ranghugsandi. Hesi hava ofta álvarsamt tunglyndi, tillagingarórógv, bundin av rúsevnum ella hava álvarsamt persónleika órógv.

Teir uttan psykosu hava aðrar sálarligir faktorar. Teir eru drivnir av øvund, avnoktan, vreiði, figgindaskapi, prosjektión ella ein longsul, ið eltarin sjálvur ikki megnar at metta.

– Besta amboðið at hjálpa hesum fól-k-um er upplýsing. Tey vita ikki sjálvi, at tað er ein trupulleiki, sigur Rigmor N. Arge, sálarfrøðingur